

Ur *Ny tid* (Helsingfors) 19 november 2012.

Peter Lodenius

Det stora projektet att privatisera Sverige

De svenska experimenten med privat produktion av välfärdstjänster, lovordas i Finland, bland annat av Juhana Vartiainen.¹ Men efter skandaler inom äldreboendet, där privatiseringsivern gått långt, har opinionen har blivit alltmer kritisk.

Stiftelsen *Den Nya Välfärden* är en nyliberal rikssvensk tankesmedja, finansierad av Svenskt Näringsliv. Den startade redan 1988 och har framför allt drivits av Patrik Engellau,² med starkt stöd av arbetsgivarna. Tankesmedjan kan ses som en aktör i det svenska arbetet med att experimentera fram nya välfärdslösningar, som VATT-chefen Juhana Vartiainen är så imponerad av. *Den Nya Välfärden* har bl.a. utarbetat en ny svensk grundlag och därtill lagar och förordningar som ska minska välfärdsstaten och konkurrensutsätta all offentlig service. Man vill sänka skatterna och minska samhällets åtaganden genom att lägga ett större ansvar för att klara sitt liv på varje enskild individ. (Det finländska Samlingspartiets [motsvarar Moderaterna i Sverige] ungdomsförbundsordförande Saul Schubak uttryckte sig kanske lite väl rakt på sak i sin kommentar om barnbidrag med att säga "Barnbidrag hjälper sämre element att föröka sig" men hans tänkande är allt annat än unikt.)

Länge såg många *Den Nya Välfärden* som ett marginellt fenomen, men när det borgerliga blocket kom till makten började saker hända. Tankesmedjan har arbetat mycket konkret, gjort utredningar som påminner om de statliga och formulerat tydliga förslag. Arbetet ingick i ett större sammanhang som Wikipedia beskriver såhär:

Den Nya Välfärden var en del av vad statsvetaren Kristina Boréus kallar 'högerprojektet' som främst ville påverka samhällets elit i dess inställning till politiska liberaliseringar. Näringslivets presstjänst och Ekonomifakta skulle förse tidningar och näringslivsanknutna organisationer och opinionsbildare med information, bokförlagen Ratio och Timbro skulle ge ut böcker med marknadsliberala budskap, och projektet 'Den Nya Välfärden' skulle samla och presentera idéer och beslutsunderlag, som skulle överlämnas åt politiker.

Timbro var det nav kring vilket nyliberalismen kretsade under dessa årtionden, men stiftelsen *Den Nya Välfärden* sammanfattade kärnbudskapet klarast. Dock talar en del hellre om "Farväl-färden".

Den Nya Välfärden

Den Nya Välfärden är också namnet på bloggen *caremamoderat.blogspot.fi*. Den rikssvenska

¹ Juhana Vartiainen (*1958) är sen 2012 överdirektör för den finländska Valtion tauloudellinen tutkimuskeskus / Statens ekonomiska forskningscentral (VATT). Han arbetade tidigare i Sverige i närmare tio år, bl.a. som chef för undersökningsavdelningen på det statliga Konjunkturinstitutet. Han har tillhört det finländska socialdemokratiska partiets (SDP) ekonomiska arbetsutskottet sen 1992 och har tidigare varit chef för Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning.

² Patrik Engellau (*1945) styrelseordförande i Stiftelsen *Den Nya Välfärden* och bl.a. vd för Aktietorget. Han har verkat inom FN, Sida och utrikesdepartementet. Skrivit ett trettiotal böcker. Känd för allmänheten blev Patrik Engellau 2001 av skandalen att han, den rike, hade utnyttjat unga flickor att arbeta svart som hembiträden och även ta hand om hans barn och jobba på *Den Nya Välfärden*. Se Dan Josefsson. "Hela den sorgliga historien om Patrik Engellaus skattebrott, hans lögn och hembiträdet Pia" i *ETC* 6 mars 2001.

bloggaren Anders Malmros, som står bakom bloggen, bor i Malmö men har en finländsk adress, kanske bara för att stiftelsen *Den Nya Välfärden* inte ska bråka om namnet. Malmros är uppenbart insatt i vårdbranschens problem, men han är ingen moderat. Han berättar om bolaget Carema Care och om vanvården på äldreboendet Koppargården i Vällingby utanför Stockholm. Fallet uppmärksammades hösten 2011, först i tidningen Dagens Nyheter av journalisterna Josefine Hökerberg och Mia Tottmar och sedan i en STV-dokumentär “Vi gav dom vår pappa” av Erik Palm.³ Det rapporterades om blöjor som vägdes för att man skulle veta om de var tillräckligt väl använda, men också om alltför liten personal. Avslöjandena ledde till en debatt som fortfarande pågår.

Malmros skriver.

Dokumentären visar också att idén om att tjäna pengar på kissiga blöjor och underbemanning är något vi importerat från det stora landet i Väst. Slutsatserna från forskare är att det krävs en avancerad och troligtvis kostsam kontrollapparat för att minska fusket eftersom det är fusket som är lönsamt. Frågan är om denna avancerade kontrollverksamhet har något ekonomiskt existensberättigande [eller] om det enklaste vore att förbjuda vård med privata vinstuttag. Men det vore ju att begränsa valfriheten säger privatiseringsförespråkarna.

Och den “valfriheten”, menar Malmros, kommer inom en snar framtid att leda till att Sverige får ett fåtal stora vårdkoncerner som dominerar marknaden.

Stora företag tar över

De stora företagen konkurrerar alltså ut de små eftersom de är bättre på att skära ned kostnaderna. För drygt hundra år sedan avprofessionaliserade F.W. Taylor en stor del av fabriksarbetet genom att hacka upp det i små delar och med hjälp av tidsstudiemän finna det enklaste sättet att utföra varje delmoment. Taylorismen utvecklades sedan vidare i form av fordismen och det löpande bandet. Många yrkesmän kunde ersättas med billigare arbetskraft. Senare har man utlokaliserat en stor del av produktionen till länder med ännu billigare och fogligare arbetskraft. Nu pågår liknande processer inom de offentliga tjänsterna. Inom den kommunala hemvården delas uppgifterna upp på fler mer eller mindre specialiserade personer (en kommer för att kolla hälsan, en annan för att städa, en tredje för att hämta butikslistan ...)

I SVT-dokumentären “Vi gav dom vår far” som Malmros refererar till berättar en chef med inblick i Caremas övertagande av äldreboendet Koppargården:

“Man jobbar hela tiden med dubbla budskap. Utåt sägs det att vi gör det för att det ska bli bättre, men internt handlar det om att kapa kostnader.” På kommunernas tid ersattes sjuk personal av vikarier “när Carema tog över bestämde de att bara ersätta varannan sjukdag”.

Genom att spara i smått och stort kunde Caremas ägare och chefer samla stora summor. Cheferna lockades med bonusar och aktieoptioner för att skära ner vårdkostnaderna och samtidigt bibehålla eller öka de kommunala anslag som egentligen skulle gå till de gamla. “Två av cheferna på Koppargården hade konton i Luxemburg med optioner i Carema värda miljonbelopp ... Caremas tidigare VD Cecilia Daun Wennborg deklarerade för året 2010 för inkomster på över 23 miljoner kronor” skriver Malmros.

³ TV-dokumentären “Vi gav dom vår pappa” av Erik Palm sändes först 6 november 2011 och i repris 15 september 2012 i serien Dokument inifrån i: SVT. Längd 57 min. < <http://www.svtplay.se/video/211667/vi-gav-dom-var-pappa> > Se även Dokument inifrån – Wikipedia.

Lova runt, hålla tunt

Lova runt och hålla tunt kunde vara mottot för företaget Carema. Det är nämligen en fantasivärld Carema målar upp i presentationen av sina målsättningar för verksamheten på äldreboendena. Stockholms stad sköter upphandlingen av äldreboende i tre faser. Först kontrollerar man att företaget är okey, sedan som ett andra steg att det klarar av att leverera tjänsten. I den tredje fasen ser man vem som ger mest kvalitet för pengarna. Priset är fastställt på förhand och företagen konkurrerar om vem som erbjuder den bästa servicen. Den goda dagen är namnet på Caremas presentation av vad det erbjuder.

Journalisten Josefine Hökenberg på tidningen *Dagens Nyheter* gick i februari 2012 igenom denna Caremas presentation och jämförde dem med hur anställda på fyra av företagets äldreboenden i Stockholms län beskrev sitt arbete.

Caremas *Den goda dagen* skriver:

Det är alltid kunden som bestämmer när han eller hon vill stiga upp samt gå och lägga sig eller om kunden vill ta en tupplur någon gång under dagen. Vi tar dagligen reda på hur kunden vill ha det. Sovmiljön påverkar möjligheten att kunna sova bra. T.ex. tar vi reda på kundens invanda mönster vid sömngående som kan inkludera allt från belysning, frisk luft eller lite rolig bakgrundsmusik.

De av J. Hökerberg intervjuade säger:

“De äldre får bara ett absolut minimum av vård. Vi gör så gott vi kan men eftersom vi är så få och dessutom har hundra andra uppgifter som inte har med omsorgen av de äldre att göra så finns det ingen tid till bra omsorg. När de äldre ber oss hålla dem i handen eller sitta ned för att prata hinner vi inte. Vid läggdags får vi vara glada om vi får rätt person i säng” Och “Är vi underbemannede kanske jag måste börja lägga klockan fyra [på eftermiddagen]: Det finns ingen annan lösning när jag är själv på femton boende.”.

Den goda dagen skriver:

Vi vill att kunden precis som han eller hon är van vid ska kunna sköta sin kropp, sina fötter, sitt hår, sina naglar, make-up, rakning, ta bort oönskad hårväxt och känna sig nöjd och tillfreds.

Hökerberg intervjuade säger.

Ibland hinner vi inte ens borsta tänderna på de boende. Nästan varenda en hade tandköttinflammation när tandläkaren kom hit för kontroll.

Den goda dagen skriver:

Ett konkret resultat av kundernas önskemål är att vi erbjuder våra kunder en festlig helgmåltid med en fördrink och trerättersmiddag med vin och öl till den som önskar.

Hökerbergs intervjuade säger:

Det är ett jävla skämt. Hur ska man kunna bjuda på trerätters när det knappt finns mat för en portion. Hur ska jag göra efterrätt och förrätt när det inte finns någon mat till det? I bästa fall blir det ostmacka till förrätt och jordgubbscrème till efterrätt.

Den goda dagen skriver:

Av genomförandeplanen ska framgå vad kunden tycker om (favoriträtter) respektive inte tycker om att äta, om kunden har några speciella önskemål samt på vilka tider kunden önskar äta.

Hökerbergs intervjuade säger:

På femton boende köper de [Carema] exempelvis 7,5 portioner fisk i en bytta och 7,5 portioner kött-

bullar. Om alla sen väljer köttbullar får vi dela 7,5 portioner på 15 personer. [dvs man får hälften så mycket som det förutsätts]. Så är det jämt.

Den goda dagen skriver.

Vi vill att våra kunder ska få intryck som stimulerar olika sinnen kontinuerligt under dagen. Grunden för detta är en trivsamt miljö med olika intryck i form av dofter, till exempel blommor, julgranen eller en nybakad sockerkaka. Dofter sätter fart på våra smaklökar och därför ska det finnas gott om tillfällen att stimulera även dessa. Det ska finnas möjlighet att smaka på bär, frukter och grönsaker från ett trädgårdsland eller från en kruka där vi odlat själva.

Hökerbergs intervjuade säger.

Inget stämmer. Det är bara ljug.

Det som presentationen *Den goda dagen* ändå visar är att vårdbolaget nog vet *hur det borde vara*.

Ett av resultaten blev att *DN*-reportrarna Josefine Hökerberg tillsammans med Mia Tottmar och Erik Palm på SVT till det Stora journalistpriset 2012 för sin rapportering om Carema. Både Carema och Stockholms stad anlidade olika konsulter för att gå till motangrepp på *Dagens Nyheter*, men följderna av dessa avslöjanden blev ändå att flera kommuner sade upp sina avtal med Carema.

Ett radikalt systemskifte

En majoritet av svenskarna accepterar inte det radikalt nya systemet. Detta noterar debattören Göran Rosenberg i en krönika i Sveriges radio,⁴ utgående från opinionsundersökningar som publicerades i juni 2012.

Hittills har det varit svårt att

... ifrågasätta den mest radikala privatiseringen av offentligfinansierad välfärd i hela västvärlden. Ett system där vemsomhelst, av vilka skäl som helst, och med rätt att disponera vinsten hursomhelst, har rätt att starta en skola eller en vårdcentral eller ett äldreboende – med skattebetalarnas pengar ... [det har] i stort sett rätt politisk enighet om ett systemskifte som helt förutsägbart skulle lägga allt större delar av vården, skolan, och omsorgen i händerna på vinstdrivna företag och företagskoncerner

säger Rosenberg. Rosenberg konstaterar också att det blev fritt fram för

... snart sagt vilka företagsformer som helst att omvandla det ena efter det andra välfärdsområdet till ett affärsområde ... Inte i något annat land hade driften av offentligt finansierade skolor och sjukvårdsinrättningar i så hög grad förvandlats till kunder och investeringsobjekt. Peter Tillbergs berömda målning av en skolklass från 1972 'Är du lönsam lille vän!' fick i Sverige en högst konkret innebörd.

Utvecklingen pådrogs aktivt av den borgerliga alliansregeringen och accepterades mer eller mindre motvilligt av socialdemokraterna. Nu visar dock opinionsundersökningar att en massiv majoritet av de svenska väljarna är emot privata vinstuttag i den offentligt finansierade välfärden. Hela åtta av tio väljare tycker att vinsterna ska återinvesteras i verksamheten istället för att delas ut till aktieägarna. Också 63 procent av de borgerliga väljarna anser detta.

Redigering och noter Per-Erik Wentus.

⁴ Lyssna på Göran Rosenbergs krönika i: *Godmorgon världen*, Sveriges radio P1, från söndagen 26 augusti 2012. Längd 4.49 min.